

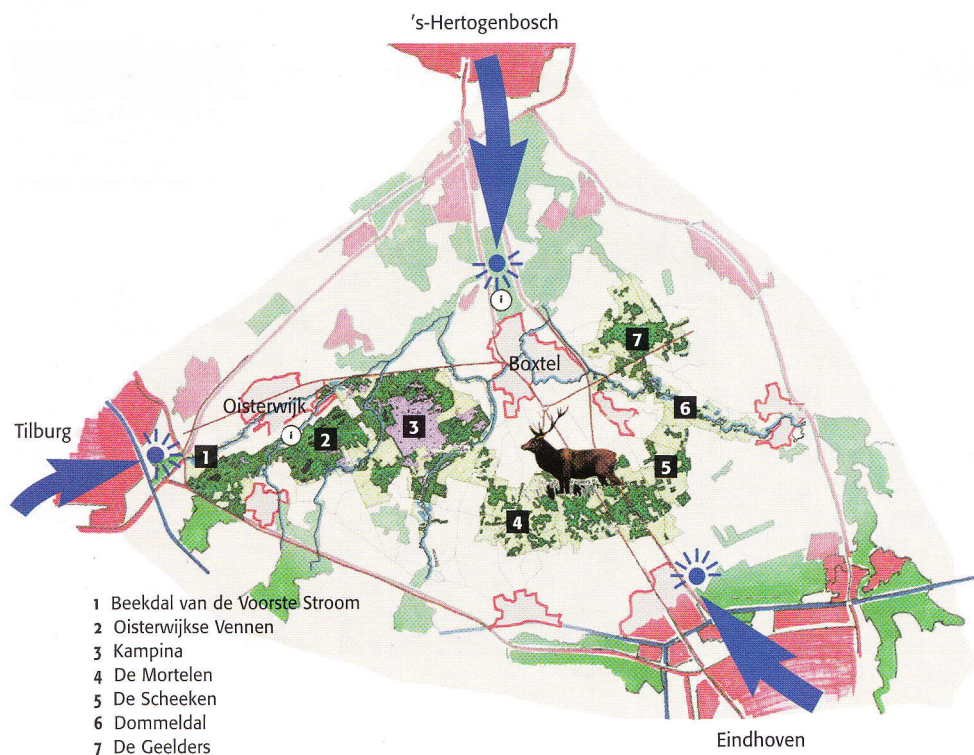
Het Groene Woud is bron van bij

Bemoste omgevallen bomen in Het Groene Woud.

Het Groene Woud in Noord-Brabant mag zich sinds 2005 Nationaal Landschap noemen. Het is niet alleen vanwege de verschillende landschapstypen dat het gebied deze status verdient. Uit onderzoek is gebleken dat Het Groene Woud groeiplaats is voor bijzondere en zeldzame autochtone plantensoorten. Van de *Salix × charrieri* tot eenbes.

Tekst en beeld Bert Maes

Noord-Brabant is misschien wel de provincie waar het landschap het sterkst in schaal is vergroot: door de ruilverkavelingen in de jaren zestig en zeventig én de grote stads- en dorpsuitbreidingen. De natuur is daardoor op veel plaatsen sterk verarmd. Gelukkig is een aanzienlijk deel in het centrum van de provincie buiten deze ontwikkelingen gebleven; hier is nog goed het eeuwenoude, kleinschalige landschap te zien. Een landschap dat bepaald wordt door kronkelige weggetjes, zandpaden, kleine akker- en weilandpercelen, Brabantse langgevelboerderijen en Vlaamse schuren en vele bossen, bosjes en houtwallen.

Midden in dit hart van Brabant, in de stedendriehoek 's-Hertogenbosch, Eindhoven en Tilburg, ligt Het Groene Woud. Een laaggelegen gebied ter grootte van 35.000 ha, gevormd in de laatste ijstijd. De kern van Het Groene Woud bestaat uit het kleinschalige bos- heide, vennen- en bekengebied in de omgeving

zondere inheemse soorten

Viltroos in De Geelders met karakteristieke beklieving van bottels (boven) en rechte stekels.

Twee nieuwe wilgenhybriden: *Salix x ambigua* (boven) en *Salix x charrieri* (onder).

Dalkruid op een hogere zandige donk in de Mortelen.

van Oisterwijk, Boxtel en Oirschot en beslaat zo'n 7.500 ha. Het gebied omvat diverse natuurgebieden zoals de Oisterwijkse vennen, de Kampinase Heide, de Mortelen en De Geelders. Het Groene Woud wordt als zo waardevol gezien, dat dit natuurgebied – als enige van Noord-Brabant – in 2005 de status 'Nationaal Landschap' kreeg.

Onbekend terrein

Hoewel Brabant floristisch aardig in kaart is gebracht, zijn de inheemse bomen en struiken nog tamelijk onbekend terrein. Ecologische Adviesbureau Maes onderzocht in 2006 Het Groene Woud op nog bestaande oude boskernen en autochtone bomen en struiken. Opdrachtgevers waren de 'Natuurwerkgroep Liempde' en de Brabantse Milieufederatie (BMF), beide organisaties die zich al jaren – met succes – inspanssen voor behoud en verbetering van de natuur en het landschap

in Brabant. Subsidieverstrekker was de provincie Noord-Brabant.

Het onderzoek leverde al snel de nodige verrassingen op. Vooral in de bossen en houtwallen van Het Groene Woud bleken bijzondere planten te groeien. Bijvoorbeeld een zestal soorten en taxa die in Brabant niet eerder bekend waren: de viltroos, de wilde mispel en vier inheemse wilgenhybriden: *Salix x capreola* (de hybride van boswilg en geoorde wilg), *Salix guinieri* (de hybride van grauwe wilg en rossige wilg), *Salix x ambigua* (de hybride van kruipwilg en geoorde wilg) en *Salix x charrieri* (de hybride van de geoorde wilg en rossige wilg). *Salix x charrieri* is de eerste vondst van deze spontane wilg in Nederland.

Behalve de bovengenoemde soorten werden meerdere nieuwe groeiplaatsen ontdekt van zeldzame, en voor Brabant minder algemene, houtige gewassen als wegedoorn, heggenroos, fladderiep, rode kornoelje, wilde gagel, geoorde wilg,

kruipwilg, stekelbrem en wilde kardinaalsmuts. Kortom: Het Groene Woud is een belangrijke genenbron voor autochtone houtige gewassen.

Ruige veldbies en eenbes

De ondergroei van de bossen geeft plaatselijk een uitbundige en kleurrijke voorjaarsflora te zien van bosanemoon, witte klaverzuring, dalkruid, gele dovenetel, slanke sleutelbloem, grote muur, ruige veldbies en ook de zeldzame eenbes! Deze voorjaarsflora komt vooral voor op de leemhoudende en vochtige bodems. De armere zandige en soms venige bodems zijn begroeid met zwarte els en elzenzegge, veenmossen en soms koningsvarens en zwarte bes in de ondergroei.

De elzen zijn hier eeuwenlang als hakhout beheerd en inmiddels tot opgaand bos uitgegroeid. Hier en daar, vooral in de randen, worden ze nog steeds gehakt. ►

Historisch bosbeheer in Het Groene Woud, knoteiken.

Op de hogere donken staat hakhout van de zomereik met adelaarsvaren en dalkruid in de ondergroei. De zomereik is hier op een aantal plaatsen opvallend behandeld als lage knotboompjes. Ze geven daardoor een merkwaardig bosbeeld te zien. Het Brabants Landschap die de belangrijkste eigenaar en beheerder is van de Mortelen, zet dit knotbeheer tot op vandaag de dag voort.

Wintereik groeit niet in Het Groene Woud. Sterker nog, wintereik is tot nu toe nog nergens in Brabant als oorspronkelijk inheemse boom aangetroffen. Dat lijkt vreemd, omdat deze eikensoort wel in het aangrenzende Noord-Vlaanderen, in de omgeving van Nijmegen en in de Utrechtse Heuvelrug voorkomt. Waarschijnlijk zijn de zandbodems in Brabant te arm, waardoor de zomereik in de migratie na de ijstijden de wintereik makkelijk kon wegconcurreren.

Beheer door begrazing

In Het Groene Woud zijn vooral in het gebied van de Kampina grote grazers ingezet. Landbouwgronden aangrenzend aan de Kampina worden omgezet in begrazingsland. Er zijn plannen om ook

de bosgebieden van de Mortelen binnen het begrazingsbeheer te betrekken. De verwachting is echter dat de biodiversiteit daardoor af zal nemen. Op dit moment worden veel bossen aan hun lot overgelaten en paden aan hun functie onttrokken om grotere bospercelen te krijgen. Gelukkig wordt het hakhoutbeheer van de elzen en eiken voor een deel voortgezet door het Brabants Landschap. Hierdoor blijft het traditionele landschapsbeeld gehandhaafd. Nadeel is dat door de toegenomen reeënpopulatie het frisse, jonge blad van de hakhouteiken druk begraasd wordt, zodat veel eiken afsterven.

Het gebied De Geelders is deels in particulier bezit en deels van Staatsbosbeheer. Het particuliere deel is de afgelopen halve eeuw niet meer in productie en levert plaatselijk een prachtig, wildogend bosbeeld op. De biodiversiteit hiervan is echter beperkt, mede door de grote schaduwrijkdom.

Jammer genoeg worden er ook niet-autochtone bomen en struiken in de Mortelen aangeplant, zoals Gelderse roos, wilde kardinaalmuts en wegedoorn uit onder andere Zuid-Europa. Hierdoor kunnen deze gaan inkruisen met de

Beheervormen in Nederland

Beheer van natuur en landschap is volop in discussie in ons land. Een belangrijke stroming is die van natuurontwikkeling. Voor bossen komt dat vooral neer op 'niets doen' of op begrazing met runderen en paarden. Deze beheervorm is mede ingegeven door de relatief lage kosten, naast de verwachting dat door natuurlijke processen de natuur verbetert en de soortenrijkdom op termijn toeneemt. Overigens wordt aan dit laatste steeds meer getwijfeld.

Ook kan het beheer gebaseerd zijn op cultuurhistorisch beheer, zoals hakhoutbeheer, middenbosbeheer, opgaandbosbeheer en in beperkte mate veebosbeheer. Deze vormen van beheer zijn aanmerkelijk duurder, omdat producten uit het bos tegenwoordig weinig opleveren.

autochtone soorten, waardoor het gebied zijn waarde verliest als unieke genenbron.

Veel vlindersoorten

Staatsbosbeheer heeft, door de paden te verbreden, in De Geelders brede stroken bloemrijk grasland gecreëerd. Deze bieden kansen voor insecten en amfibieën. Het effect is al goed zichtbaar: er komen veel vlindersoorten voor zoals de ijsvogelvlinder en de gehakkelde aurelia. In De Geelders ligt ook een klein heideveld, dat recent door afplaggen is uitgebreid. Hier zijn de vleesetende, kleine zonnedauw en de klokjesgentiaan te vinden en ook dwergstruiken als stekelbrem, kruipwilg en de bovengenoemde bijzondere, spontane hybriden van rossige wilg, kruipwilg en geoorde wilg.

Onderzoek zoals is uitgevoerd in Het Groene Woud, laat zien dat veel onbekende en waardevolle elementen in beeld gebracht kunnen worden. Deze nieuwe kennis kan worden ingezet om de natuurkwaliteit van het Nationaal Landschap en de genenbronnen van inheemse boom- en struiksoorten te behouden en te versterken. ■